

УДК 631.162:657.1.001

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

О. Костенко, к. е. н., асистент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Костенко О. Результативність діяльності як критерій ефективного управління сільськогосподарським підприємством

У статті досліджено результативність діяльності сільськогосподарських підприємств як критерій ефективного управління. Обґрунтовано теоретико-методичні положення його поліпшення на основі інформаційно-аналітичної системи.

Ключові слова: результативність, управління, інформаційно-аналітична система.

Kostenko A. The effectiveness of activity as a criterion for management of agricultural enterprises
The effectiveness of activity of agricultural enterprises as a criterion for effective management are investigated. The theoretical and methodical foundations for it improving on his information and analytical system are based.

Key words: effectiveness, management, information and analytical system.

Костенко А. Результативность деятельности как критерий эффективного управления сельскохозяйственным предприятием

Исследована результативность деятельности сельскохозяйственных предприятий как критерий эффективного управления. Обоснованы теоретико-методические положения его улучшения на основе информационно-аналитической системы.

Ключевые слова: результативность, управление, информационно-аналитическая система.

Постановка проблеми. З розвитком ринкових відносин в Україні оцінка діяльності виробників сільськогосподарської продукції деталізується та поглиблюється за рахунок пошуку нових і трансформації існуючих діагностичних критеріїв. Водночас реалії сьогодення підтверджують, що результативність аграрних підприємств залишається основним індикатором визначення підсумкових характеристик їх діяльності. Зазначений показник бізнесової активності таких суб'єктів господарювання вимагає розробки додаткових заходів його поліпшення, домінуючим серед яких є всебічне вдосконалення системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств на основі належним чином сформованої інформаційно-аналітичної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних теоретико-методичних аспектів результативності займаються як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: В.Г. Андрійчук [1], В.П. Галушко

[2], О.Д. Гудзинський [3], Й.С. Завадський [4], Г.Г. Кірейцев [5], Т.М. Пахомова [5], П.Т. Саблук [6], М.Ж. Фарелл [7] та інші економісти [8; 9].

Так, В.Г. Андрійчук обґрунтував методику визначення результативності ефекту масштабування і розміщення замовлень на ресурси за допомогою аналізу оболонки даних (ДЕА) [1].

У роботах Й.С. Завадського, П.Т. Саблука та В.П. Галушка розкриваються загальнометодологічні аспекти управління сільськогосподарським виробництвом та спрямованості менеджменту на результати діяльності [2; 4; 6].

Концептуальні положення обліково-аналітичного механізму як складової системи інформаційного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств розробили О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, Т.М. Пахомова, В.К. Савчук [5].

Водночас науковим розробкам із цієї тематики бракує комплексності, зокрема потребують більшої обґрунтованості питання

об'єктної критеріальності результативності в контексті якіснішого управління нею за рахунок оптимізації параметрів інформаційно-аналітичної системи.

Постановка завдання. Дослідити теоретико-методичні засади формування результативності як критерію управління діяльністю сільськогосподарських підприємств на основі його інформаційно-аналітичної системи.

Виклад основного матеріалу. Результативність (*effectiveness*) – це здатність давати результат; досягнення необхідних цілей з максимальною корисністю (максимізацією ціннісних характеристик) [10, с. 470]. Логічність цього визначення підтверджується тим, що термін “результативність” є похідним від прикметника “результативний”, який означає спрямований на забезпечення результату. У свою чергу результатом вважається те, що впливає з якоїсь дії, явища; кінцевий підсумок якого-небудь заняття чи процесу; показник чого-небудь; наслідок.

Результативність є комплексним поняттям, методологія дослідження якого базується на принципах: дієвості, економічності, ефективності, якості, продуктивності, інновативності, керованості тощо.

Дієвість визначається ступенем досягнення встановлених перед підприємством цілей. Реалізація такої функції управління, як планування, тісно пов'язана з дієвістю, оскільки саме в процесі планування розробляються цілі господарюючого суб'єкта. Дієвість, як критерій результативності організаційного формування, фокусує увагу на обсязі продукції, кількості виконаних робіт (послуг). Для того щоб виміряти дієвість, необхідно порівняти те, що планували зробити, з тим, чого фактично досягли. Це здійснюють за допомогою відповідних індексів, які відображають рівень досягнення цілей в одному періоді порівняно з іншим.

Економічність проявляється через ступінь використання підприємством ресурсного потенціалу. Вона відображається у співвідношенні ресурсів, придатних для споживання і фактично спожитих, тобто визначається простим порівнянням ресурсів, які передбачалося витратити для досягнення певних цілей, з використаною їх частиною.

Ефективність полягає у співвідношенні результатів і витрат діяльності підприємства. Чим вищий отриманий коефіцієнт, тим краще працює організаційна система.

Якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції (послуг), які визначають їх здатність задовольняти визначені або передбачувані потреби.

Продуктивність обумовлюється кількістю продукції, виробленої за одиницю часу. Вона відображає комплексну результативність використання всіх видів ресурсів.

Інновативність характеризується здатністю підприємства реалізовувати й застосовувати інновації (нововведення в технології, організації праці або управлінні, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду).

Керованість – це відповідність вимог у функціонуванні керуючої підсистеми, спрямована на найвищу результативність діяльності керованої підсистеми.

Отже, результативність є багатовимірною категорією, що являє собою інтегровану оцінку всіх видів діяльності та потенціалу підприємства (див. рис.).

Результативність організаційних формувань у загальній системі визначається, з одного боку, межею виробничих можливостей суспільства, а з іншого – межею виробничих можливостей функціонуючих структур, що зумовлено обмеженістю ресурсів на всіх рівнях народного господарства (табл. 1).

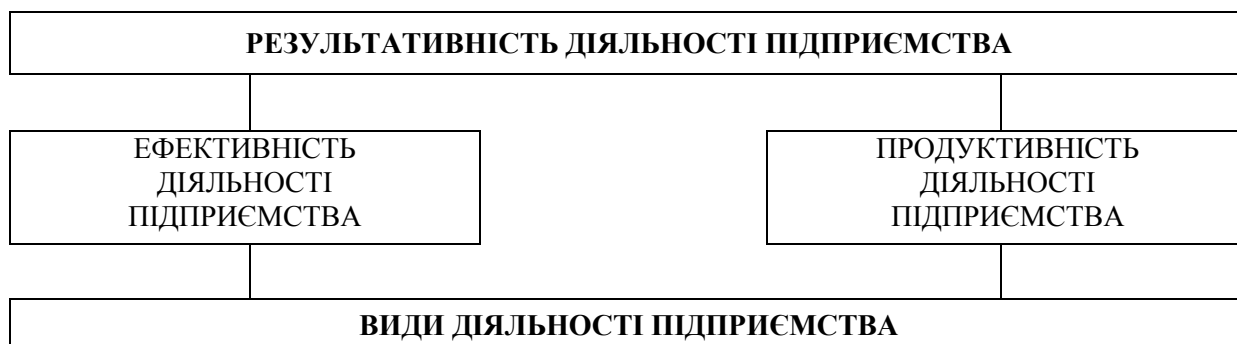

Рис. Результативність діяльності підприємства*.

*Джерело: розроблено автором.

Таблиця 1

Обмежувальні чинники результативності, можливі цілі та механізми управління*

Рівень виробничих можливостей	Обмежувальні чинники	Можливі цілі	Механізми управління
Виробничі можливості суспільства	Енергоресурси. Фінансові ресурси. Основний і оборотний капітал. Людські ресурси. Рівень НТП.	Фінансове забезпечення об'єктів бюджетного регулювання. Формування резерву ресурсів. Управління ресурсами.	Державне регулювання. Державний протекціонізм. Стратегії маркетингу.
Суб'єкт господарювання як система	Фінансові ресурси. Основний і оборотний капітал. Людські ресурси. Фонд споживання фізичних осіб.	Досягнення цілей: захоплення сегментів ринку, формування стратегії майбутньої поведінки, недопущення відхилень основних параметрів системи.	Заміщення ресурсів з урахуванням граничної корисності, обраних стратегій поведінки, балансу попиту і пропозиції. Управління ресурсами.

*Джерело: розроблено автором за даними [2, с. 18].

Результативність тісно пов'язана з виробничими та управлінськими процесами, конкретними ситуаціями і способами їх розв'язання. Це проявляється в тому, що результативність є критерієм управління на будь-якому рівні (управління економікою, виробництвом, трудовими колективами, собою, а також своїм часом).

Таке твердження доведемо за допомогою семантично-лексичного аналізу дефініцій "критерій" та "управління".

Критерій (від грецького *kriterion*) – ознака, на підставі якої здійснюється оцінка, ви-

значення або класифікація; мірило оцінки [10, с. 339].

Управління – орієнтоване на результат прийняття рішення щодо впливу на об'єкт [10, с. 621].

Отже, управління спрямоване на результат. Його можна досягти, тільки впливаючи на відповідні процеси, що визначають здатність забезпечувати ті чи інші результати діяльності, тобто результативність. При цьому сама результативність є мірилом управління, оскільки за нею оцінюють ефективність рішень менеджменту. Звідси результативність цілком обґрунтовано є критерієм управління.

Результативність залежить від багатьох чинників, зокрема від збалансованості регулювання й саморегулювання в системі діяльності, від рівня спроектованого і фактичного потенціалу підприємства. Останній охоплює й рівень організаційності його як системи. Слід зазначити, що рівні фазового стану та життєвих циклів господарюючого суб'єкта різні (табл. 2). Вони характеризуються як високими, так і низькими коефіцієнтами. Залежно від їх значень у реальній практиці можуть формуватися різні поля: стабілізації, динамічної рівноваги елементів системи, втрати динамічної рівноваги складових організації [1, с. 19; 2, с. 13], що потребує прийняття різних управлінських рішень, а відтак і визначення об'єктивних критеріїв їх оцінки на основі інформаційно-аналітичної системи

та встановлює загальну специфіку формування результативності.

Усебічне дослідження категорії результативності, у тому числі з використанням переваг інструментарію інформаційно-аналітичного забезпечення менеджменту, вимагає аналізу параметрів управління її рівнем.

Результативність самого управління – це рівень реалізації стратегії та цілей, досягнення певних якісних і кількісних, а також економічних результатів організаційного формування.

Тобто результативність управління визначається ступенем його впливу на кінцеві показники і подальший розвиток діяльності підприємства. Вона характеризується як загальними індикаторами оцінки результативності, так і показниками безпосередньо управління.

Таблиця 2

Оцінки результативності залежно від життєвих циклів організаційного формування*

Життєвий цикл організаційного формування	Головна мета	Критерії оцінки результативності
Народження	Вживання	Рівень збалансованості функціонування із зовнішнім середовищем
Дитинство	Короткостроковий прибуток	Рівень використання можливостей щодо одержання прибутку
Юність	Прискорене зростання	Темпи зростання виробництва валової продукції, обсягів продажу, прибутку
Рання зрілість	Систематичне зростання	Стабільність зростання виробництва валової продукції, обсягів продажу, прибутку
Проміжна зрілість	Збалансоване зростання	Прискорене зростання економічних результатів, заробітної плати, підвищення якості життя працівників
Кінцева зрілість	Формування індивідуального іміджу	Рівень відомості підприємства. Фінансова стійкість. Частка ринку. Спонсорська допомога.
Старіння	Збереження	Рівень критичної межі виробництва, грошових надходжень, прибутку.
Відродження	Пошкваллення	Темпи зростання виробництва, грошових надходжень, прибутку.

*Джерело: розроблено автором за даними [2, с. 21].

Виділяють такі групи загальних показників результативності функціонування господарюючого суб'єкта:

- рівень досягнення цілей;
- величина потенційних потреб;
- міра задоволення потреб;
- частка ринку за основною продукцією;
- достатність та стійкість конкурентних переваг;

- потенціал можливостей розвитку тощо.

До основних показників безпосередньо ефективності самого управління, у тому числі результативністю, належать:

- творчість як форма розумової праці;
- ініціативність;
- інноваційність;
- оперативність та якість виконання прийнятих рішень;
- колективний характер (партнерство, корпоративність);
- ризиковість;
- відповідальність;
- економність;
- продуктивність;
- стан трудової дисципліни тощо.

Умови, за яких управління вважається результативним, аргументовані такими чинниками:

- соціально-економічна система досягла кінцевих результатів, в яких реалізовані її місія та цілі;
- досягнута результативність окремих підсистем;
- кінцеві результати відповідають потребам.

Водночас напрямами поліпшення управління як процесу, у тому числі результативністю, вважаються:

- 1) застосування різних методів управлінського впливу;
- 2) підвищення кваліфікації управлінських кадрів;
- 3) наукова організація праці;
- 4) механізація і автоматизація праці;
- 5) впровадження прогресивних технологій управління, у тому числі за рахунок створення й реалізації належної інформаційно-аналітичної системи менеджменту [4, с. 54].

Таким чином, якісні параметри процесу управління результативністю на основі інформаційно-аналітичної системи проявляються через його активізуючу, організаційну,

скеровуючу та мотиваційну дію, що визначається правильним вибором засобів та методів впливу, а також процедур реалізації. Охарактеризувати такий вплив можна тільки за рівнем результативності. До практичного виконання рішень коректно говорити лише про методологію обґрунтування, дотримання принципів та методів формування впливу у бажаній якості. Тобто якісна характеристика впливу проявляється в його реалізованості, своєчасності, правильності обраних шляхів та засобів вирішення проблем господарської діяльності.

Основою подолання зазначених проблем завжди виступає науково обґрунтоване управлінське рішення, виваженість якого оцінюється за такими чинниками:

- оптимальність (вибір найкращого варіанта);
- оперативність (відповідність рішення в часі потребам виробництва);
- обґрунтованість (повнота забезпечення інформацією в межах інформаційно-аналітичної системи);
- економічність (оптимізація витрат ресурсів);
- ризиковість (мінімізація ймовірностей);
- соціальна значущість (максимізація корисності для суспільства);
- правова захищеність (нормативно-правове забезпечення);
- комунікативність (надійність та гнучкість зв'язків).

Отже, проведена з урахуванням розглянутих критеріїв оцінка як безпосередньо результативності, так і управлінського впливу на її рівень дозволяє виявити можливості та напрями розвитку підприємства, зокрема дає інформацію про забезпечувальний, виробничий, реалізаційний та управлінський (щодо них) процеси, а також проблеми, які виникають у взаємозумовленому їх здійсненні в межах господарської діяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що в умовах ринку результативність є головним критерієм оцінки поведінки соціально-економічних систем. Під результативністю розуміють здатність забезпечувати результат, досягати встановлених цілей з максимальною корисністю. Це поняття використовують у визначенні ефективності економіки в цілому, галузей, підприємств

чи окремих заходів або дій у пов'язаних з ними процесах.

Розгляд сутності результативності дав змогу визначити основні завдання її аналізу, які на мікрорівні полягають у необхідності: встановлення достатності результатів діяльності підприємства (фінансової стійкості, конкурентоспроможності продукції, якості життя працівників тощо); вивчення основних чинників та особливостей їх впливу на результативність; обґрунтування напрямів подальшого розвитку організаційного формування.

Підприємство як система, що складається зі взаємопов'язаних елементів, має структурну та організаційну спрямованість на досягнення мети створення і діяльності. Стан системи характеризується відповідними параме-

трами, які дають змогу оцінити її спроможність досягати встановлених цілей за рахунок розробки і прийняття виважених управлінських рішень.

Кожне рішення щодо управління результативністю та результативності самого управління повинно критеріально оцінюватися з позиції цілей, методів, функцій, процесів, структур, організації, тобто сукупності всього інструментарію управлінського впливу.

Достовірність результатів аналізу такого впливу підтверджується правильністю вибору, якістю та повнотою реалізації заходів з множини можливих альтернатив, розроблених з використанням переваг інформаційно-аналітичної системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Андрійчук В. Г. *Ефективність діяльності аграрних підприємств : теорія, методологія, аналіз* / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Галушко В. П. *Основи теорії управління в сільському господарстві : довідник* / В. П. Галушко, Г. М. Чорний. – К. : Вид-во УСГА, 1993. – 72 с.
3. Гудзинський О. Д. *Управління результативністю діяльності підприємств (теоретико-методологічний аспект)* / О. Д. Гудзинський, Н. В. Гайдамак, С. М. Судомир. – К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – 175 с.
4. Завадський Й. С. *Управління сільськогосподарським виробництвом в системі АПК* / Й. С. Завадський. – К. : Вища шк., 1992. – 367 с.
5. *Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект)* / [О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова, В. К. Савчук] ; за заг. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : ІПК ДСЗУ, 2009. – 226 с.
6. Саблук П. Т. *Аграрна економіка і політика в Україні : підсумки минулого та погляди у майбутнє : науково-популярні нариси : у 3 т.* / П. Т. Саблук. – К. : Ін-т аграр. екон., 2001. – . – Т. 3 : *Формування наукової ринкової школи економістів-аграрників.* – 2001. – 486 с.
7. Farrell M. J. *The Measurement of Productive Efficiency* / M. J. Farrell // *Journal of the Royal Statistical Society. Series A. General.* – 1957. – № 120. – P. 253–281.
8. Kaplan R. *Advanced Management Accounting* / R. Kaplan, F. Atkinson. – New Jersey : Upper Saddle River, 1998. – 294 p.
9. Robert A. *Planning and Control Systems. A Framework for Analysis* / A. Robert. – Boston : Graduate School of Business Administration, Harvard University, 1965. – 242 p.
10. Яковлева А. М. *Сучасний тлумачний словник української мови* / А. М. Яковлева, Т. М. Афонська. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 672 с.

